5.11.2024

Hengitysliiton kirjallinen asiantuntijalausunto sosiaali- ja terveysvaliokunnalle HE 122/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi vammaispalvelulain ja sosiaalihuoltolain 4 §:n muuttamisesta

Hengitysliitto kiittää mahdollisuudesta lausua esityksestä ja toteaa seuraavaa. Vammaispalvelulain säilyttäminen vammaisille henkilöille tarkoitettuna erityislakina on kannatettavaa. Soveltamisalan tarkentamisen riskinä on kuitenkin vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuuden ja perusoikeuksien vaarantuminen, mikäli säästösyyt johtavat haavoittuvassa asemassa olevien subjektiivisten oikeuksien vaihtelevaan toteutumiseen.

Soveltamisalan tarkentamisella luodaan hyvinvointialueille paine myöntää palveluja säästösyistä sosiaalihuoltolain perusteella, jolloin riskinä on, etteivät palvelut ole vammaiselle henkilölle riittäviä. Lain yhtenäinen soveltaminen vaarantuu, koska sosiaalihuoltolain nojalla myönnettävien palvelujen saatavuus vaihtelee. Esityksessä luodaan tilanne, jossa työnnetään palveluja tarvitsevia henkilöitä kohti riittämättömiä palveluja. Esityksessä vedotaan hyvinvointialueen velvollisuuteen tuottaa palveluja ensisijaisten lakien nojalla. Kuitenkaan esityksessä ei velvoiteta lainvalinnassa arvioimaan palvelujen tosiasiallista saatavuutta hyvinvointialueella.

Vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen voi vaarantaa perusoikeuksien toteutumista. Tämän nosti myös oikeuskanslerinvirasto esiin lausuntokierroksella.
Vaikka tavoite erityislain nojalla myönnettävien palvelujen riittävyyden turvaamisesta vammaisille henkilöille on hyvä, soveltamisalan rajaus luo riskin sille, että ihmisiä putoaa palvelujen väliin. Mikäli katsotaan, että henkilö ei kuulu vammaispalvelulain nojalla myönnettävien palvelujen piiriin, voi henkilö jäädä myös ilman sosiaalihuoltolain mukaisia palveluja, jos niitä ei ole saatavilla.

Esityksen riskinä on myös, että vammaiset henkilöt joutuvat entistä enemmän maksamaan tarvitsemistaan välttämättömistä palveluista. Vaikka maksujen alentaminen on mahdollista, on vaarana, että hyvinvointialueet eivät sitä tee.
Sääntelytekstiä on vielä selkeytettävä, koska kyseessä on vammaisten henkilöiden perusoikeuksia koskeva laki - muuten lakimuutos voi johtaa vaihteleviin myöntökäytäntöihin ja pahimmillaan heikentää vammaisten henkilöiden perusoikeuksien toteutumisen lisäksi myös hyvinvointialueen viranhaltijoiden oikeusturvaa.

Soveltamisalan muuttamisen vaikutuksia perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen on arvioitava vielä huolellisemmin ja mikäli soveltamisalan rajaamiseen ryhdytään, on rajauksen vaikutuksia seurattava tarkasti, arvioitava säännöllisesti ja tehtävä tarvittaessa muutoksia sääntelyyn.

Esitämme, että sosiaali- ja terveysvaliokunta lisää mietintöönsä seuraavan ponnen:
Valiokunta edellyttää, että palvelutarvetta arvioitaessa ja palveluita myönnettäessä lain valinnassa on huomioitava palvelujen tosiasiallinen saatavuus.

Mervi Puolanne
Järjestöjohtaja
mervi.puolanne@hengitysliitto.fi

Satu Mustonen
Erityisasiantuntija
satu.mustonen@hengitysliitto.fi